

ZPRÁVY

OPERATIVNÍ PRŮZKUM A DOKUMENTACE HISTORICKÝCH STAVEB V NPÚ – POZNÁMKY K POSTUPU V ROCE 2008

JAN SOMMER

Projekt operativního průzkumu a dokumentace¹⁾ (OPD) je v památkové péči v mnoha směrech ojedinělý. Kromě procesu poznávání památek a rozvoje dokumentačních metod významně podporuje také vytváření kvalifikovaných a akceschopných kapacit v rámci pracovišť NPÚ. Intenzivní postup při plnění záměrů projektu OPD na jedné straně vede k nárůstu počtu dokončených elaborátů nálezových zpráv a k nepochybnému zvyšování jejich metodické i technické kvality, na druhé straně vyvolává i určité nejistoty jednak z hlediska budoucnosti celého propracovaného organizačního systému s vysokou produktivitou práce, jednak ohledně trendů ve správě informací o kulturním dědictví na celostátní úrovni.

Práce na projektu OPD vede k některým zcela osobitým řešením při dokumentaci památek, neboť v určitém smyslu bylo možné se oprostit od zavedeného a osvědčeného standardu nedestruktivního stavebněhistorického průzkumu (SSH), i když se samozřejmě nejedná o nějaké jeho překonání, spíše o dílčí posuny v podrobnosti a rozsahu dokumentace jeho terénní části. Vzhledem k tomu, že zpracovatel většinou věnuje pozornost nějaké dílčí partii objektu – nálezové situaci nejednou v rozsahu několika dm² – a není přitom většinou vybaven preciznějšími podklady, jakými jsou třeba podrobné geodetické plány, rozhoduje se většinou pro užití běžné fotodokumentace, kterou doplní několika náčrtů. To však není pravidlo, protože velmi často jsou aplikovány pokročilé měřické metody, byť i vycházející např. z jednosnímkové fotogrammetrie. Ukazuje se, jak i takovému do jisté míry improvizovaně využitým postupům mohou být vysoce efektivní, ale přitom spolehlivé (zejména přinášejí úsporu času pro terénní část výzkumné práce).

Oproti SSH jsou samozřejmě markantní rozdíly v podrobnosti zpracování vybraných detailních nálezových situací, kdy zpracovatelé zacházejí do podrobností, které zpravidla nemohly být předmětem zájmu SSH. Úseky odhale-

ného zdiva jsou zpravidla dokládány velkým počtem fotografií, dle možností opatřených vhodnými měřítky, takže lze počítat i s následným měřickým zpracováním v případě budoucí potřeby.

Čím dále je také nápadnější nejen nevyhnutelná potřeba OPD pro praxi památkové péče, ale i jeho těsná koncepční vazba nejen na SSH, ale i na (záchranné) archeologické výzkumy, restaurátorské i další průzkumy (statický, chemický, biotického napadení...). Již dříve byla samozřejmě zmiňována i potřeba využívat všechny aktuální poznatky průzkumů a výzkumů k průběžné aktualizaci evidenčních záznamů Ústředního seznamu kulturních památek, chráněných podle památkového zákona. Ochranné postupy památkové péče vycházejí v principu z definice památkových hodnot, jak jsou uváděny v evidenčních záznamech. Otázky průběžného aktualizování seznamu památek však zatím ani nejsou na pořadu dne, ani nejsou k dispozici kapacity, které by něco takového mohly v plné míře obstarávat.

Současně ovšem je třeba alespoň okrajově zmínit nejednou opomíjený širší kulturní význam poznávací činnosti. Není možné tuto zásadní podmínku samotného vzniku snah o ochranu kulturního odkazu a jeho zachování pro budoucí generace odsouvat a tvořit z ní jakoby „odbornickou“ nadstavbu administrativního systému. Naopak, je třeba v daleko větší míře než dosud hledat způsoby, jak získávané poznatky zpřístupňovat současníkům, ale rovněž zprostředkovat následujícím generacím, protože lze logicky předpokládat, že na ně naváží dalším prohlubováním poznání. Aktuálně je třeba hledat účinnější způsoby zpřístupnění poznatků pro současné odborníky i širokou kulturní veřejnost.

Nicméně v rámci řešení projektu OPD již byly položeny základy koncepcí takového systému. Potenciálně všechny památkové zásahy mohou být evidovány ve vytvořené databázi. Vložené záznamy jsou k dispozici nejen spoluřešitelům výzkumného záměru, ale kterémukoliv uživateli databáze kulturních památek. Evidence připravovaných, probíhajících i uskutečněných památkových zásahů není sice zcela kompletní (je nutné vyzdvihnout přínos kolektivu spoluřešitelů v ÚOP v Josefově, kterým se daří v databázi OPD evidovat kompletní přehled odborných vyjádření k záměrům investorů). Následně databáze umožňuje evidenci anotací nálezových zpráv, jejichž kompletní archiv je budován v listinné podobě.²⁾

2) Na územním odborném pracovišti středních Čech Národního památkového ústavu. Zpřístupnění v elektronické formě v Integrovaném in-

1) Institucionální úkol vědy a výzkumu Národního památkového ústavu (NPÚ) č. 21301 Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracování stavebněhistorických a umělecko-historických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích. Aktualizované informace o projektu jsou dostupné na webu na adrese <http://www.npu.cz/opd/> (např. adresář řešitelů a spoluřešitelů, vydané metodické publikace ve formátu pdf). Srov. předešlé zprávy: J. Sommer, Na okraj operativního průzkumu a dokumentace historických staveb NPÚ – několik poznámek a příkladů, Průzkumy památek XIII, 2, 2006, s. 131–149; Tjž, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb v NPÚ – poznámky k postupu v roce 2006, Průzkumy památek XIV, 2, 2007, s. 171–177; Tjž, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb v NPÚ – poznámky k postupu v roce 2007, Průzkumy památek XV, 2, 2008, s. 159–167.

Elaboráty nálezových zpráv v naprosté většině případů důsledně respektují stanovenou logickou strukturu obsahu, což přispívá k přehlednosti, která je důležitá tím více, že z hlediska komplexnějšího poznání památek jde vlastně o dílčí přínos. V tomto smyslu jsou elaboráty OPD podkladem předpokládaného budoucího SSHP, anebo jeho logickým „dodatkem“, pokud již komplexní SSHP existuje.³⁾

Mezi účastníky záměru se stále vedou diskuse o optimálním organizačním začlenění OPD ve vztahu k památkové praxi. Zda je optimální zpracování OPD přímo „garantem“ památkové péče, či je vhodnější zpracování samostatným výzkumným pracovníkem, ovšem pokud možno nejtěsněji spolupracujícím s kompetentním památkářem. Je tak pravděpodobné, že i v případné budoucí praxi OPD v rámci NPÚ po ukončení realizace výzkumného záměru bude vhodné připouštět rozdíly v organizačním uspořádání tak, aby se podle odborného zájmu a osobních schopností dosahovalo maximální kvality výsledků.

V rámci další etapy výzkumu se předpokládá soustavnější hodnocení terénní praxe a podoby elaborátů, a to jako jednoho z podkladů zpřesnění metodiky OPD. Nyní se jen několika poznámkami zastavme nad některými znaky elaborátů z roku 2008.

Je zřejmé, že užívané dokumentační metody do značné míry vyplývají z charakteristik angažovaných osobností. Terénní práce, většinou prováděná samostatně, v časové tísní a nejednou ve značném nepohodlí, klade značné nároky na fyzickou kondici i na výběr využívaných metod. Většinou pracovník užije ty metody, které má spolehlivě zvládnuté a zažité, jejichž výsledky považuje za přijatelné a o kterých ví, že mu nejspíše pomohou ke spolehlivému zpracování nálezové zprávy. Osobní hodnocení vedou také k nemalým rozdílům ve zpracování nálezových zpráv, což snad není tak nápadné na formálně do značné míry sjednocených elaborátech, avšak více postihuje jejich elektronickou podobu. Rozdíly v užívaném software a ve schopnosti jej zvládnout jsou poměrně velké. Technické formáty souborů jsou velmi různé, nejednou až nestandardní hodnoty. To se však týká celého oboru památkové péče, kde se po této stránce věnuje pozornost především spisové agendě a jejím administrativním standardům.

Nápadné rozdíly charakterizují již nejobvyklejší fotografickou dokumentaci. Bohužel jsou stále velmi časté snímky bez měřítka a za nevhodného osvětlení, což je ovšem dáno i tím, jak je pracovník v terénu rozhodnut si rozdělit pracovní čas. Je totiž nepochybné, že např. fotografií s dvojicí navzájem kolmých měřítek, precizně paralelních např. s lícem dokumentovaného zdiva, lze ve stejném čase zhotovit podstatně méně, než „momentek“ zachycených „v poklusu“, jejichž vypovídací schopnost přitom může být vyšší úměrně jejich počtu. Významné nálezové situace by však měly být vždy zachyceny alespoň na jednom snímku s měřítkem. Samozřejmě je možné do elaborátu zahrnout i náčrt s uvedením hlavních rozměrů, ale není to zcela optimální. Významné

míry by ovšem měly být zakresleny vždy, byť i např. jen na přiložené reprodukci terénního náčrtu. Odměrování z fotografie by přeci jenom bylo nadměrně přibližné.⁴⁾

Obecnějším problémem fotodokumentace v památkové péči je používání tzv. kompaktních fotoaparátů, jimiž pořizované snímky často nemají potřebnou kvalitu. Optická zkreslení objektivů by měla být odstraněna pomocí specializovaného softwaru, dodávaného s fotoaparátem, ale k tomu většinou nedojde. Většina pracovníků by zřejmě měla být v práci s takovým programem zacvičena. Pochopitelně by závažnost dokumentovaných skutečností měla vést k tomu, že se v památkové péči budou používat digitální fotoaparáty s rozměrnějšími snímači a s kvalitními objektivy.

S fototechnikou samozřejmě souvisí i barevná kvalita fotodokumentace. To je však rovněž širší téma v rámci památkové péče, jímž se snad budou zabývat příslušní specialisté. Snaha o kvalitní záznam vedla v rámci OPD k doporučení užívat barevnou standardní škálu, která umožňuje definovat barevné odchylky a při náležitém vybavení je korigovat. To má samozřejmě smysl hlavně tam, kde je význam kvality barev záznamu prvořadý, tedy při dokumentaci barevnosti povrchových úprav i jiných materiálů. Zejména to platí pro případy, kdy se zpracovatelé ujmou i provedení sond v nátěrech či omítkách. To se týká zejména akcí OPD, realizovaných v rámci zpracování památkových podmínek pro zamýšlené povrchové úpravy.⁵⁾ Bohužel jsou v některých případech sondy zcela nedostatečně lokalizovány a fotodokumentace neobsahuje ani barevnou škálu, ani měřítko.⁶⁾ V některých případech je zřejmé, že je škála velmi dlouho v užívání (má odřený povrch), což její hodnotu jako barevného etalonu velmi snižuje (v zásadě by pracovník měl počítat se „spotřebou“ dvou barevných škál během jednoho roku, i když nelze opomíjet, že výrobce doporučuje ještě kratší dobu užívání!).

V památkové praxi se stále projevuje snaha realizaci OPD nahradit jiné typy průzkumů. O restaurátorských jsem se již zmínil.

Často jsou akce OPD realizovány před zahájením opravy. To jsou četné případy průzkumů krovů, potom často spojené s dendrochronologickou datací. Dále též jako inventarizace a dokumentace hodnotných prvků v době příprav opravy, a to i u objektů, které nejsou prohlášeny za kulturní památku. V některých případech jsou nadále do jisté míry suplovány jiné typy průzkumů, když jsou např. zadávány mikroskopické průzkumy nátěrových souvrství. Tím je však současně dokládáno, že průzkumy k poznání památky jsou vysoce komplexní a že je potřebné, aby tvořily multidisciplinární systém, který by byl nejlépe zajišťován a koordinován projektem průzkumů (provádění i vyhodnocování průzkumů různými metodami tak, aby se např. k poznatkům ze statických sondáží mohli dostat i zpracovatelé dalších průzkumů). V případech OPD před opravou by se optimálně mělo pokračovat s dalšími etapami OPD v průběhu opravy (těž v souběhu s dalšími průzkumy – typicky např. při sta-

formačním systému památkové péče je dosud realizováno jen z malé části.

3) Již jsem se v předchozích článcích referujících o postupu realizace výzkumného záměru (srov. Průzkumy památek roč. 13, 2006, č. 2, s. 131–149; roč. 14, 2007, č. 2, s. 171–177; roč. 15, 2008, č. 2, s. 159 až 167) zmiňoval o koncepci „modulárního“ řazení akcí OPD a jejich elaborátů. Počítá se s tím, že OPD navazuje na dřívější výzkumné akce a současně že bude v logické vazbě doplňován dalšími.

4) Fotografie jsou při zpracování měřické dokumentace vhodnější pro zachycení relativních prostorových vztahů a tvarových nepravidlostí, jejichž proměření na místě by často bylo neúměrně pracné.

5) V minulých příspěvcích jsem se více zabýval tím, jak z různých odborných důvodů dochází k tomu, že akcemi OPD jsou suplovány jiné typy průzkumů, např. restaurátorské.

6) Pravděpodobně je to vyvoláno v řadě elaborátů komentovanou činností v časové tísní, za nepochopení investora nebo stavební firmy.

tických sondážích, archeologickém výzkumu či restaurátorském průzkumu).

Akcemi OPD jsou zřejmě do jisté míry nahrazovány podrobnější a nejspíše reálně nezládnutelné průzkumy staveb např. před demolicí či rozhodnutím o upuštění od ochrany. V takových případech by ovšem nemělo jít o dokumentaci jako podklad k rozhodnému posouzení památkové hodnoty – to by se mělo dít v zásadě vždy na úrovni SSHP. OPD by měla následovat např. při demolici či stavebních zásazích (asi těžko si lze představit nařízení následného OPD po zrušení prohlášení kulturní památkou – v takových případech by měl být OPD realizován např. na základě grantové podpory).

Základní prioritou výzkumného záměru i zpracovatelů OPD jsou akce realizované v souběhu se stavebními pracemi. Často se v těchto případech jedná o nezastupitelný záznam vědomostí např. o opravou značně změněných domech v historickém jádru Kutné Hory. Již samo prozkoumání a dokumentace odhalených konstrukcí v průběhu opravy je ve většině případů tak mimořádně cenné, že to vyvolává nepominutelný závazek stále intenzivněji OPD prosazovat v památkové praxi a neomezovat je jen na případy, kdy může být zajištěn na základě grantové podpory.

Určitá výběrovost je zřejmá u akcí OPD sledujících specifické architektonické či konstrukční prvky. Ta jasně ukazuje potřebu „modulového“ systému („zásuvného“), ve kterém bude možné postupně doplňovat samostatnými elaboráty dokumentaci sledovaných objektů.

S tímto přístupem souvisí nutně i otázka, která zatím nebyla podrobněji analyzována, související s relacemi mezi

rozsahem zkoumané situace, podrobností a přesností průzkumu a dokumentace, a časem, který je k realizaci potřebný.

VÝBĚR ANOTACÍ

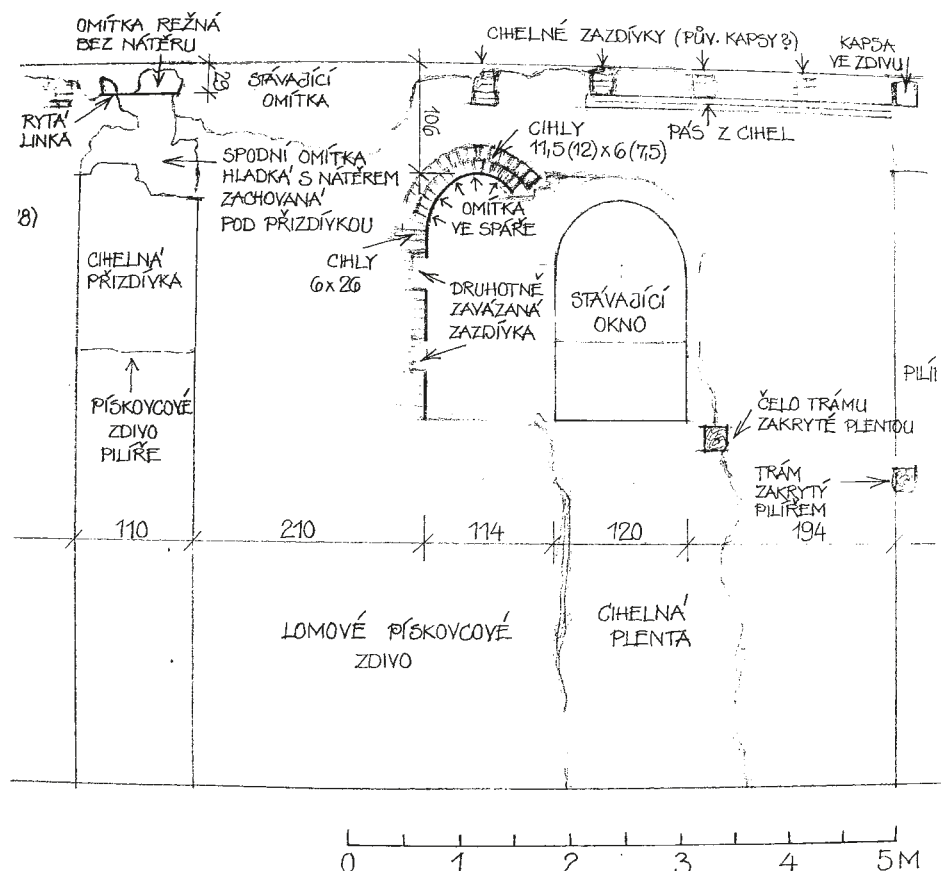
Některé elaboráty nálezových zpráv jsou natolik rozsáhlé, že je není možné parafrázovat na několika řádcích. Jejich přínosy jsou jak metodické, tak typologické. Zde jsou vybírány spíše jednotliviny, dokumentující škálu možností dokumentace, typů nálezových situací i doplnění dosavadních znalostí. Některé výsledky jsou zpracovateli OPD publikovány v podrobnějších studiích.

Proto opět vybírám několik rozsahem spíše menších akcí, dokládajících škálu typů památek i situací, v nichž k OPD dochází. Některé stavby jsou spíše okrajového významu, což nijak nezmenšuje hodnotu vytvořené a uchovávané dokumentace, jiné jsou nejpřednějšími svědky našich kulturních a uměleckých dějin.

Členění anotací

1. Lokalita (okres), objekt.
2. Zkoumaná část objektu.
3. Okolnosti akce OPD.
4. Popis zjištěných skutečností.
5. Zhodnocení výsledků.
6. Náměty pro další zkoumání.
7. Zpracovatel.
8. Poznámka.

1. **Bakov nad Jizerou** (Mladá Boleslav), kostel sv. Barbory.
2. Severní průčelí lodi.
3. Průzkum severního průčelí lodi byl proveden v souvislosti s probíhající opravou. Průčelí zakrývala před opravou novodobá přístavba, která byla před zahájením opravy odstraněna. Zahájení opravy bylo oznámeno až po odstranění omítek. Podle sdělení prováděcí firmy byly odstraňovány převážně novodobé cementové omítky.
4. Kostel je renesančního původu ze 16. století, vystavěn jako bratrský sbor a byl upraven barokně v roce 1702. Průzkum průčelí zachytil části původních okenních otvorů a otisky po odstraněných prvcích pod římsou.
5. Renesanční průčelí bylo dvouosé, osvětlené v horní polovině obdélnými okny s půlkruhovým záklenkem. Čtvercové zazdívkové pod korunní římsou lze pravděpodobně interpretovat jako kapsy po konzolách původní (lunetové?) římsy.
6. Pokračovat v průzkumu v průběhu dalších oprav.
7. Eva Vyletová.
8. Vzorový příklad dokumentace zpracované v průběhu opravy odborným garantem památkové péče. Přehledné nákresy a polní nákresy s textovými poznámkami a mírami.

Obr. 1: Bakov nad Jizerou (okres Mladá Boleslav), kostel sv. Barbory. Výřez náčrtu nálezové situace na severní stěně lodi (kresba E. Vyletová, 2008).

Obr. 2: Bakov nad Jizerou (okres Mladá Boleslav), kostel sv. Barbory. Detail náleзовé situace na severní stěně lodi (foto E. Vyletová, 2008).

Obr. 4: Bratčice (okres Kutná Hora), sýpka hospodářského dvora. Detail vazby barokního krovu (foto K. Kibic ml., 2008).

Obr. 3: Bratčice (okres Kutná Hora), sýpka hospodářského dvora (foto K. Kibic ml., 2008).

1. **Bratčice** (Kutná Hora), sýpka hospodářského dvora.
2. Celek.
3. Sýpka v Bratčicích stála na západní straně hospodářského dvora. Operativní průzkum a dokumentace objektu byly provedeny těsně před jeho demolicí, ve značné časové tísní.
4. Sýpka byla celkem autenticky zachovanou barokní stavbou. Na průčelí se uplatňovala charakteristická nízká sýpková okna s mřížemi. V interiéru byly dodatečně vyměňovány průvlaky pod stropními trámy, zachován byl původní barokní krov. Pozoruhodná byla malovaná výzdoba východního průčelí. Dochovaly se stopy po třech fázích této výzdoby; v poslední fázi průčelí pokryl okrový malovaný leževý rám na bílém pozadí.
5. Průzkum doložil barokní původ sýpky a dokumentoval řadu jejích prvků.
6. Objekt zanikl. Bohužel nebylo možné zajistit podrobnou dokumentaci, jak by si to význam objektu zasloužil.
7. Karel Kibic.
8. Příklad „zánikové“ dokumentace, zachycující pro budoucnost informace o objektu, který přes nespornou hodnotu nebylo možné zachovat.

1. **Brno, Královo Pole** (Brno-město), kostel Nejsvětější Trojice.
2. Odhalené části zdiva z vnitřní strany západní části lodi.
3. Dokumentace byla provedena během sanace zdiva. Na objektu byla částečně odstraněna omítka z vnitřní strany v západní části lodi.

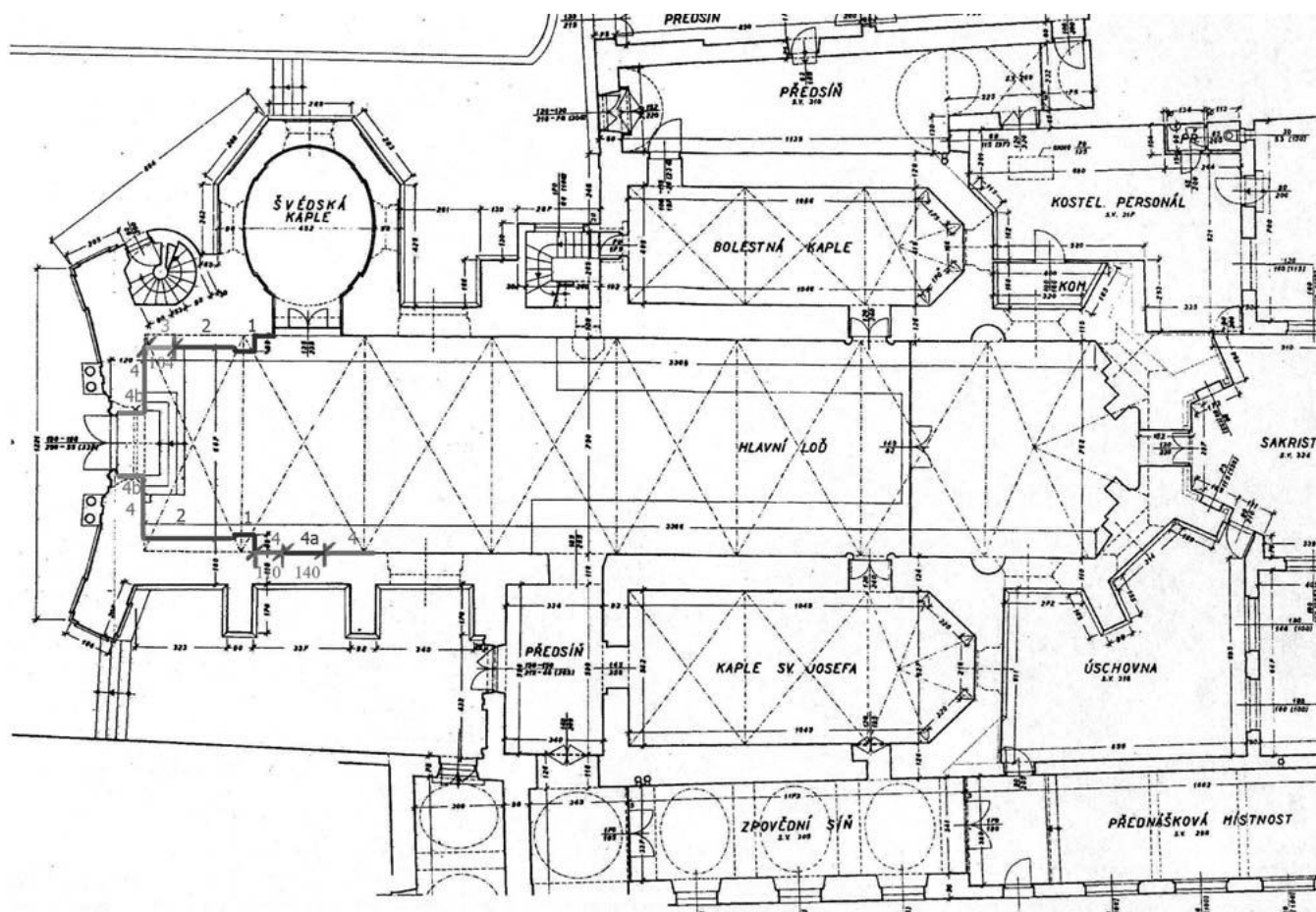
4. Kostel je součástí bývalého kartuziánského kláštera. Jedná se o stavbu s vrcholně gotickým jádrem z druhé poloviny 14. století, poznamenanou – v dispozičním uspořádání, architektonickém řešení interiéru i exteriéru – postupnými úpravami. V průběhu provádění oprav kostela bylo odhaleno v západní části lodi z vnitřní strany zdivo do výše cca 120 až 200 cm. Po odstranění vnitřních omítek bylo dokumentováno zdivo původního gotického objektu, zazdívká vstupu do kláštera a barokní úpravy. Ve špaletách hlavního vstupu se nacházely kapsy sloužící patrně pro umístění závoř.

5. Odhalené zdivo po podrobné analýze potvrdilo předpokládaný stavební vývoj objektu.
6. Jakékoliv další zásahy v objektu by měly být doprovázeny akcí OPD.
7. Petra Dohnalová

1. **Děčín** (Děčín), zámek.
2. Terasy jižní zámecké zahrady, přístupové chodby vytápění skleníků.
3. Podnětem k provedení OPD byl náleз vstupu do soustavy chodeb v jihozápadním nároží horní terasy jižní zámecké zahrady a následný záměr MěÚ Děčín na revitalizaci areálu. Při odbourání schodiště v jihozápadním nároží horní zahradní terasy v jižní zámecké zahradě byl odkryt vstup do soustavy chodeb. Podzemí této dosud nepřístupné části severní zahradní terasy bylo v rámci OPD stavebně zaměřeno a byla provedena podrobná fotodokumentace.
5. Jedná se o přístupové chodby k nepřímému vytápění skleníků v jihozápadním nároží střední zahradní terasy, z doby před jeho

Obr. 6: Brno, Královo Pole (Brno-město), kostel Nejsvětější Trojice. Západní část jižní stěny kostela (P. Dohnalová, 2008).

Obr. 5: Brno, Královo Pole (Brno-město), kostel Nejsvětější Trojice. Půdorys s vyznačením lokalizace nálezové situace.

úpravou dle plánů Františka Jošta v roce 1837. Jedna z chodeb horní úrovně podzemí terasy byla na počátku 20. století zasklená vyhrávací pecí, vytápěnou uhlím, která sloužila k vytápění dalšího, nad ní umístěného skleníku.

6. Statický průzkum suterénu západní části horní terasy. Hloubkový stavebněhistorický průzkum.

7. Kamil Podroužek.

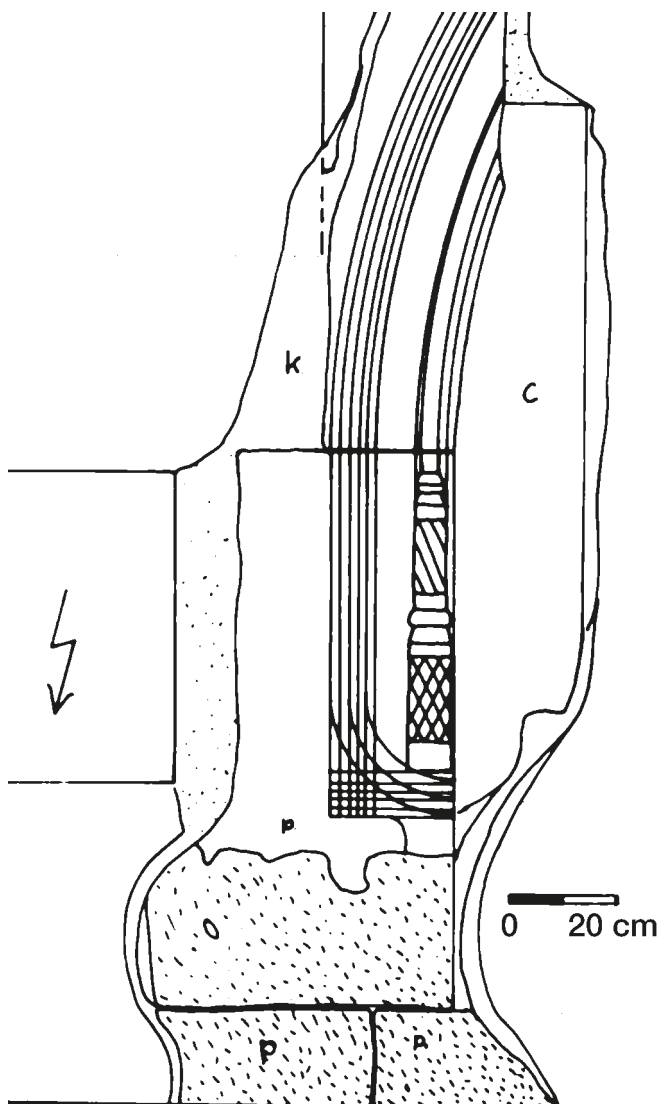
8. Příklad dílčí akce v rámci rekonstrukce rozsáhlého památkového areálu, dlouhodobě stavebně zanedbávaného. To stupňuje komplikace terénní práce.

1. Grunta (Kolín), čp. 58, fara.
2. Celek.
3. Památkově hodnotný objekt nebyl prohlášen za kulturní památku, ačkoliv obsahuje velké množství cenných prvků, uchovaných z doby výstavby na konci 19. století prakticky beze změn. Vlastník přikročil k rozsáhlým změnám stavby, jež dlouho pustla neudržovaná, v jejichž důsledku bude většina autentických prvků odstraněna a zničena. OPD byla provedena v časové tísní a s organizačními potížemi. Nedosahuje té podrobnosti, které by si hodnoty objektu zasluhovaly, pro budoucnost se však stává nenahraditelným dokladem ztracených hodnot.
4. Cílem dokumentace bylo především zachytit významné detaily výzdoby chátrajícího domu těsně před plánovanými radikálními úpravami.
5. Stavba je dokladem vysoké úrovně výtvarného řešení a řemeslného provedení.
6. Pro komplexní vyhodnocení památky je potřebné provést podrobný archivní průzkum.
7. Jiří Mrázek.
8. Fotodokumentace bohužel trpí absencí vloženého měřítka a zejména barevné škály. Doplněna je ovšem o pauzu šablonových vzorců.
1. Hostinné (Trutnov), dům čp. 68.

2. Fragment ostění vstupního portálu v zadní stěně podloubí.
3. Stavební úpravy podloubí.
5. Část lomeného nebo půlkruhového pozdně gotického portálu vstupu nebo spíše průjezdu významného měšťanského domu. Profilace i zpracování jsou shodné s oknem v přízemí sousední budovy radnice.
6. Na základě nynějšího nálezu lze oprávněně očekávat existenci podobných fragmentů či druhotně užitých prvků ve všech starších domech uvnitř hradeb, přinejmenším v domech kolem náměstí. Stavební zásahy do průčelí domů i do jejich zdí mimo průčelí je tedy nutné sledovat soustavněji.
7. Jiří Slavík, Miloš Buroň.

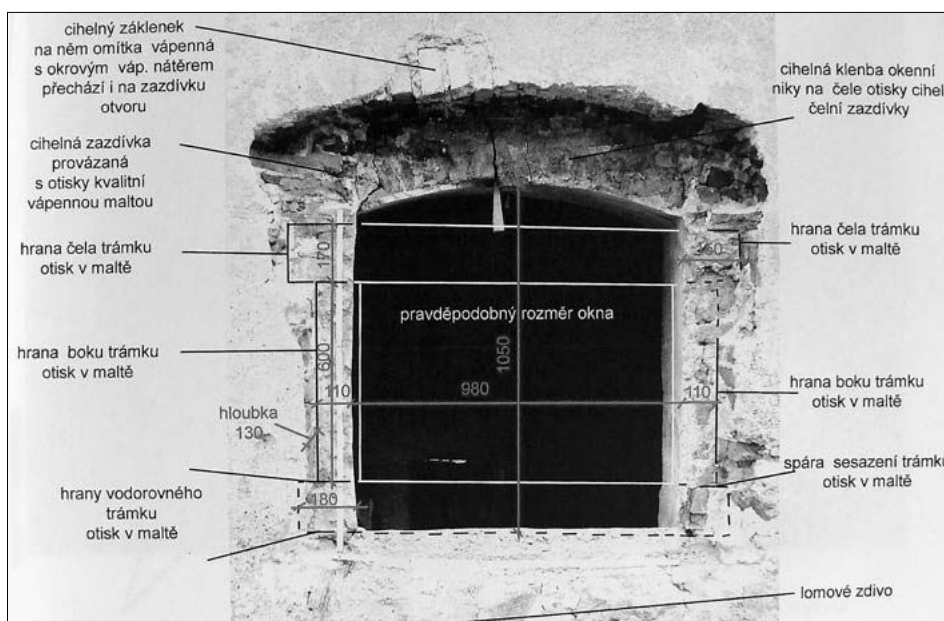

Obr. 7: Grunta (okres Kolín), čp. 58, fara. Detail šablonové výmalby (foto J. Mrázek, 2008).

Obr. 8: Hostinné (okres Trutnov), dům čp. 68. Orientační nárys nálezové situace – detail (J. Slavík, Miloš Buroň, 2008).

1. **Kladruby** (Tachov), čp. 1, Latinská škola.
2. Severní část interiéru přízemí (obvodové stěny, podlahy).
3. Dílčí akce OPD v souvislosti s celkovou opravou. Ve druhé polovině roku 2008 byly zahájeny práce v severní části interiéru přízemí, kde byly částečně odstraněny nesoudržné omítky a nátěry.
4. Byly dokumentovány zdivo, detaily a pozůstatky starších povrchových úprav. Povrch stěn z podstatné části pokrývaly souvislé plochy omítek, které byly snímány opatrně jen v místech vážného narušení. Bylo doloženo několik dřívějších zásadních úprav interiéru. Zjištěny byly doklady renesanční fasády s malovaným kvádrováním na nároží, detaily zrušených odkládacích výklenku a otopných zařízení a původní záchod v síle zdi. Ve fasádě se zachovaly otisky trámových okenních ostění.

Obr. 9: Kladruby (okres Tachov), čp. 1, Latinská škola. Příklad dokumentace s vyznačením charakteristických skutečností přímo ve fotografii (T. Karel, 2008).

5. Získané poznatky byly většinou potvrzením dřívějšího stavebně-historického průzkumu, který předpokládal, že původní renesanční budova byla do dnešní podoby dostavěna raně barokní scelující přestavbou a k dalším drobnějším zásahům docházelo v průběhu 19. a 20. století. Výsledky OPD byly promítnuty do koncepce opravy.
7. Tomáš Karel.

1. **Kralovice** (Plzeň-sever), relikv městského domu, dříve čp. 31.
2. Zeď bývalého hlavního průčelí – kamenné architektonické články.
3. V létě 2008 byl zbourán doposud stojící relikv bývalého domku čp. 31 na kralovickém náměstí. Jednalo se o zeď průčelí, která plnila jen ohradní funkci někdejší hluboké stavební parcely (dům byl zbořen ve 2. polovině 20. stol.). Na tomto místě vyrostla rozměrná budova. Byly tak dokumentovány poslední relikty staršího přízemního objektu, který na tomto místě stál již v průběhu 19. stol.
4. Dokumentováno bylo kamenné lomové zdivo, překryté silnou vrstvou vápenocementové omítky, cihelné obezdívky otvorů, několik relikv dřevěných rámu otvorů a dva tesané prvky ostění, druhotně užitá ve zdivu. Prvek byl nalezen dělníky během demolice zdiva, v místech obloukového vjezdu. Že se jedná o architektonický článek, bylo zjištěno až po jeho vyjmutí ze zdiva. Demolice byla prováděna mechanickým kladivem a kámen byl při ní poškozen. Bohužel došlo k odštípnutí v místě profilace, kde jsou patrné dvě nové stopy po sekání. Druhý prvek měl jednoduchou profilaci.
5. Prozatím nebylo možné stanovit, zda druhotně použité kamenické články pocházejí ze starší fáze domu na stejném místě, anebo byly přeneseny z jiné stavby v sousedství.
6. Blížší dokumentace může mít význam pro podrobnější poznání historického stavebního fondu města Kralovic, a to jak již zaniklého, tak i ještě stojícího. Vysoce cennými prvky pro toto poznání jsou rovněž nalezené kamenné architektonické články. Ty byly deponovány v místním Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici.
7. Jakub Chaloupka.
8. Příklad hodnotného dílčího zjištění z průběhu stavebního zásahu.

1. **Lysice** (Blansko), zámek, sala terrena.
2. Zdivo a omítky.
3. Akce OPD probíhala souběžně se stavebními pracemi.
4. Podrobný a přehledně členěný popis obsahuje informace o zjištěných v řadě zkoumaných míst. Zejména se jedná o charakteristiku odhalených zděných konstrukcí.

Obr. 10: Kralovice (okres Plzeň-sever), relikv městského domu, dříve čp. 31. Situace na místě je při akcích OPD často komplikována postupem stavebních či (v tomto případě) demoličních prací (foto J. Chaloupka, 2008).

- Bylo zjištěno několik stavebních fází – nejstarší byla zařazena do období renesance (souvislost s nově založenou zahradou), další proběhly v období kolem poloviny 17. století (sala terrena s lodžii otevřenou do zahrady), později v barokním období (zahradní pavilón) a kolem poloviny 19. století (zahradní salón).
- Autorka podrobně vyhodnocuje výsledky starších výzkumů a podává upřesněný výklad stavebního vývoje, počínajícího renesančním zahradním pavilónem oválného půdorysu. Později došlo k přístavbě portiku a úpravě na sala terrena, interiér byl vyzdoben manýristickými malbami.
- Lenka Šabatová.
- Cenné je, že akce OPD navazovala na předcházející restaurátorský průzkum a SSHP.
- Rajhrad** (Brno-venkov), kostel sv. Petra a Pavla.
- Části zdiva nad terénem, zbarvené omítek z vnější a vnitřní strany.
- V průběhu oprav kostela bylo odhaleno po obvodu celé stavby z vnější i vnitřní strany zdivo do výše cca 80–200 cm. Dokumentovány byly čtyři druhy zdiva a druhotně použité architektonické články.
- Zdivo a nalezené prvky jsou doloženy podrobným strukturovaným popisem a bohatou fotodokumentací. Mezi nalezenými druhotně použitými kamenickými prvky nechyběly ani románské

Obr. 11: Rajhrad (okres Brno-venkov), kostel sv. Petra a Pavla. Pohled na východní a část jihovýchodní zdi presbytáře kostela. V lici zdiva nad terénem jsou druhotně použity kvádry a architektonické články středověkého původu (foto P. Dohnalová, 2008).

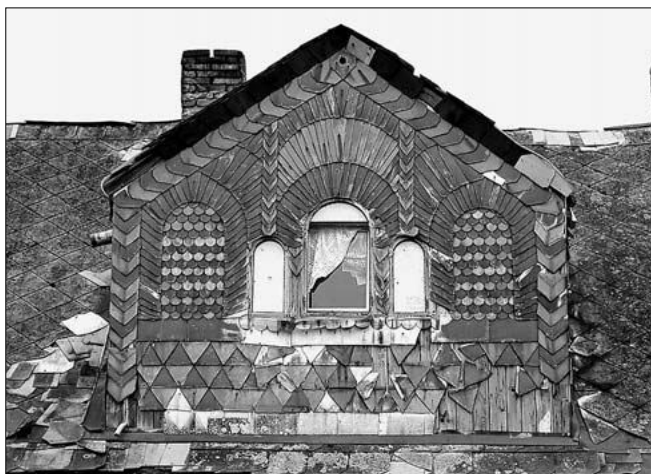
a gotické architektonické články a středověké náhrobní kameny s fragmenty nápisů.

- V průběhu provádění sanace zdiva bylo po odstranění vnějších omítek dokumentováno cihelné zdivo původního barokního objektu, k tomuto zdivu byla po obvodu presbytáře přizděna plenta z cihel, v jejíž spodní části (v úrovni soklu) byly druhotně použity kamenné prvky z dřívější stavby kostela, jedná se především o části pozdně románských kamenných bloků ostění a fragmenty architektonických článků, prvky mají různý stupeň zachování profilace, na jejich povrchu se dochovaly zbytky vápenných nátěrů ve více vrstvách, dokládající původní úpravu ostění a dalších prvků. Dále byl ve zdivu presbytáře nalezen druhotně použitý pozdně gotický náhrobník a fragmenty dvou dalších gotických náhrobníků, pocházející z dřívější stavby kostela. Na severní straně kostela, v místě přechodu lodi v presbytář byla dokumentována přístavba z cihel, v jejímž zdivu se nachází vynášecí oblouk.

V interiéru kostela byla zachycena část kamenného kvádrového zdiva o rozměrech cca 110 × 150 cm, toto zdivo se nachází v severní zdi předsíně a pravděpodobně se jedná o pozůstatky stavby románského kostela.

- Petra Dohnalová.
- Příklad vysoké hodnoty OPD pro poznání jedné ze zvláště vynikajících památek na našem území.

- Zimor** (Litoměřice), dům čp. 35
- Štít vikýře hlavního průčelí.

Obr. 12: Zimor (okres Litoměřice), dům čp. 35, čelní stěna střešního vikýře (foto L. Kursová, 2008).

- Podnětem k provedení OPD byl stav štítu vikýře sledovaný několika let. I přesto, že se nejedná o zapsanou památku, byla provedena fotodokumentace štítu vikýře hlavního uličního průčelí, jelikož se jedná o ne zcela typické řešení štítu pro tuto oblast. Celá konstrukce střechy domu je velmi ohrožena chátráním a blíží se havarijnímu stavu.
- Čelní stěna vikýře navazuje na zdivo přízemí. Podklad břidlicové výzdoby štítu vikýře tvoří svislé bednění. Výtvarné řešení zajišťují břidlicové „šupiny“ několika odstínů, tvarů nebo způsobu kladení.
- Břidlicový obklad není v kraji obvyklý a zřejmě souvisel s původem stavebníka. Stavba pochází přibližně z doby kolem roku 1900.
- Lucie Kursová.